

El rol del pedagog i les funcions que desenvolupa en els processos d'adopció internacional

Cristina Sallés Domènech¹ i Berta Boadas i Mir^{1,2}

¹ Fundació Blanquerna Assistencial i de Serveis

² Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés-URL

Resum

L'adopció internacional ha passat a ocupar un lloc important en el nostre context social, polític i educatiu i, com a pedagogs experts en l'àmbit, volem reflexionar, entorn de la importància d'aquesta figura professional en els equips interdisciplinaris que treballen amb les famílies i la infància adoptada i entorn de la seva implicació en les diferents etapes del procés d'adopció. Per presentar aquest perfil professional fem un recorregut per les diferents funcions que desenvolupa, tant durant el període preadoptiu, com en el postadoptiu, destacant la formació a famílies i professionals, la seva participació en el procés de valoració dels sol·licitants d'adopció i la intervenció en els processos d'orientació i assessorament postadoptiu.

Paraules clau: *adopció internacional, pedagog, assessorament postadoptiu.*

Autor/a de correspondència:

Cristina Sallés i Domènech

Fundació Blanquerna Assistencial i de Serveis

Barcelona

cristinasd@blanquerna.url.edu

1. Introducció

És sabut que l'adopció internacional és un tema que en els darrers anys ha anat ocupant espais en converses quotidianes, en els mitjans de comunicació i, molt especialment, entre els professionals dedicats a l'atenció dels infants i les famílies. L'evolució de les necessitats que presenten tant la població adulta adoptada com els mateixos infants, l'experiència adquirida a partir del treball professional d'atenció directa, les aportacions de recerques pròximes o internacionals, han situat els professionals en la conjuntura d'oferir nous models d'intervenció, d'aplicar metodologies adequades a cada etapa del procés d'adopció i de definir espais on les aportacions interdisciplinàries són un recurs indispensable. Per aquest motiu, com a professionals de la Institució Col·laboradora d'Integració Familiar (ICIF d'ara endavant) de la Fundació Blanquerna Assistencial i de Serveis (FBAS) i pedagogs experts en l'àmbit de l'adopció, volem reflexionar entorn de la importància d'aquesta figura professional i de la seva implicació en les diferents etapes del procés d'adopció. Abans, però, presentem una breu introducció sobre el concepte d'adopció i sobre el de pedagogia, buscant la confluència i adaptació del professional en aquest entorn i exposant les funcions que hi desenvolupa.

L'adopció és un concepte molt antic i, des dels inicis de la humanitat, ha existit en les diferents societats amb la finalitat de donar un fill a una parella que no en tenia. Tanmateix, amb els anys, s'han produït canvis a nivell conceptual que ens ajuden a entendre el context social, polític i legislatiu en matèria d'adopció. Aquesta evolució del concepte ens permet diferenciar dos grans períodes (Pilotti, 1988):

1. Durant el primer període, on es fa referència al concepte **d'adopció clàssica**, es considerava l'adopció com un dret dels pares a accedir a la maternitat/paternitat, responen totalment als interessos de l'adult i satisfent el seu desig de ser pares, malgrat que era evident que suposava un benefici per a l'adoptat. La manca de control legislatiu va fer que, de vegades, hi hagués una mena d'intercanvis privats en què sovint es negava al nen el dret a conèixer la seva pròpia identitat.
2. La segona etapa, que comprèn des de finals del segle xx fins als nostres dies, coincideix amb la introducció en el nostre país de l'adopció internacional, que ja es duia a terme en molts altres països europeus o americans, com ara Suècia, EUA, Bèlgica, Holanda... S'anomena el període de «**l'adopció moderna**» i té com a objectiu cobrir les necessitats dels infants i oferir-los un entorn familiar i de

protecció on puguin desenvolupar-se correctament, anteposant així, per damunt de tot, els interessos del nen i de la nena.

En aquest mateix sentit, l'Institut Català de l'Adopció (ICA, d'ara endavant), que fins el passat 3 de juliol de 2010 va ser Institut Català de l'Acolliment i de l'Adopció (ICAA), entén i defineix l'adopció com un procés legal, psicològic i social –cercant sempre l'interès superior de l'infant– que li permet integrar-se plenament en el si d'una família en la qual no ha nascut. L'adopció –que sempre la constitueix un jutge– proporciona una relació paternofamiliar igual a la paternitat biològica, alhora que desapareixen els vincles jurídics amb la família d'origen.

Aquest canvi conceptual ve legislat a nivell internacional pel Conveni sobre els Drets del Nen (CDN), adoptat per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 20 de novembre del 1989, ratificat el 30 de novembre del 1990 (publicat en el BOE número 313 del 31 de desembre del 1990) i pel Conveni relatiu a la protecció del nen i a la cooperació en matèria d'adopció internacional, fet a la Haia el 29 de maig del 1993 i ratificat per Espanya el 18 de juliol del 1995 (BOE número 182, publicat l'1 d'agost del 1995), que estableix garanties perquè les adopcions internacionals se sotmetin a l'interès superior del menor.

En la darrera dècada, l'adopció ha passat a ocupar un lloc important en el nostre context social, polític i educatiu, a causa de l'important increment d'adopcions internacionals que s'han realitzat des del nostre país. Segons Berástegui (2005), hi ha hagut dos factors determinants que han generat aquesta tendència. Per una banda, els països amb un bon nivell de benestar reben constantment la influència dels mitjans de comunicació–, que sovint han plantejat l'adopció com l'única alternativa d'alguns infants i, per altra banda, el fet que l'adopció internacional sigui cada vegada més propera i les famílies multirracials més presents en el nostre entorn.

L'adopció es porta a terme a través d'un procediment administratiu que estableixen les autoritats competents en matèria de protecció a la infància i d'adopció del país. Tal com regula el Conveni de la Haia (1993), cal garantir, d'una banda, que la família biològica no pot fer-se càrrec del nen adequadament i que no pot respondre a les seves necessitats i hi ha d'haver necessàriament un desemparament legal. D'altra banda, cal que la família adoptiva hagi obtingut el certificat d'idoneïtat a través d'alguna de les entitats reglamentades per a fer-ho. El procés que una família ha de seguir per a esdevenir pares adoptius és el que presentem en la figura següent:

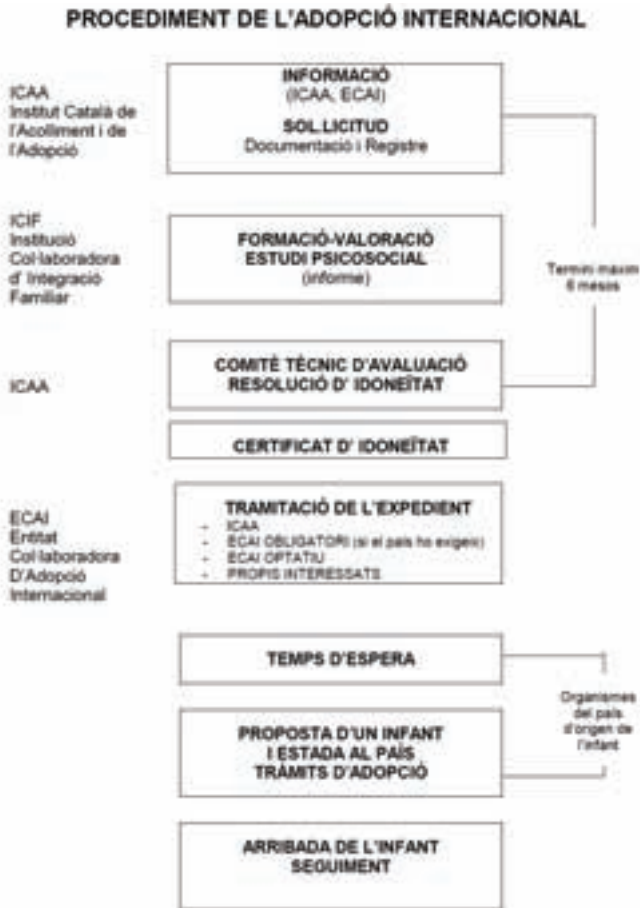

Figura 1. Procediment de l'adopció internacional

Amb l'augment de les adopcions internacionals, varen incrementar-se també en el nostre país els equips dedicats a la formació, valoració i orientació a famílies i també els professionals experts que oferien suport i assessorament a d'altres professionals (mestres, psicòlegs, pediatres...) que treballaven amb infants adoptats.

Fins al moment, els professionals reconeguts per l'Administració per a desenvolupar aquestes tasques eren els psicòlegs i els treballadors socials; tanmateix, la nostra entitat va integrar, des dels seus inicis, la figura del pedagog, oferint així un plantejament interdisciplinari i sistèmic que permet analitzar i reflexionar entorn dels aspectes de caire educatiu i formatiu.

La pedagogia és la ciència fonamentadora i normativitzadora de l'acció educativa i existeix des que l'educació va passar a ser considerada un assumpte social i no sols familiar, fent-se extensiva a l'entorn d'educació no formal. En aquest àmbit és on es desenvolupa la pedagogia social, entesa, segons Riera (1998), com l'acció educativa orientada específicament a l'educació i al benestar social integral de persones, grups o comunitats, en qualsevol context i al llarg de tota la seva vida i circumstàncies.

Així, doncs, les funcions o tasques que desenvolupa el pedagog en el context de l'adopció estan orientades a la formació, orientació i assessorament i a la intervenció amb famílies adoptives o infants adoptats, amb l'objectiu de garantir el benestar de tots els membres de la unitat familiar per tal que puguin desenvolupar al màxim les seves potencialitats com a família. Nogensmenys important és la funció de formació, assessorament i orientació als professionals de l'educació o a altres agents implicats en el treball amb els infants, per tal de donar una resposta adequada que respongui a les necessitats individuals de cada infant o família.

La ICIF Blanquerna

2.1. ICIF

Segons el Decret 337/1995, de 28 de desembre, sobre l'acreditació i el funcionament de les institucions col·laboradores d'integració familiar i de les entitats col·laboradores d'adopció internacional, les ICIF, «són Institucions Col·laboradores d'Integració Familiar les entitats sense ànim de lucre, legalment constituïdes, que, tenint com a finalitat la protecció de menors i reunint els requisits previstos (...), siguin acreditades (...) per a desenvolupar les funcions de mediació (...), per a la integració dels infants en una família». En concret, aquestes funcions de mediació i integració fan referència a les mesures d'acolliment familiar en les seves modalitats de simple i preadopció.

Les funcions que pot desenvolupar una ICIF estan també definides per la normativa legal i s'entén que l'ICA concertarà amb les entitats col·laboradores, d'acord amb la seva identitat i especificitat, les que en concret els són encomanades. Podran ser, entre altres, les següents¹:

¹ *Ibid.* El procediment per separar les funcions d'acolliment de les d'adopció s'està gestionant en aquests moments des dels corresponents departaments de l'Administració.

- L'estudi, la valoració, la preparació de famílies que hagin sol·licitat un acolliment familiar o adopció.
- La recerca de famílies acollidores o adoptives.
- L'acoblament del menor en la família acollidora mitjançant l'equip especialitzat.
- El seguiment posterior del menor d'acord amb les directrius de l'òrgan competent.
- La formació de les famílies acollidores i adoptives.
- La promoció de l'acolliment o de l'adopció.
- Altres funcions que li puguin ser encomanades per conveni, d'acord amb l'objecte i en el marc de la normativa vigent.

Les funcions assignades a la ICIF Blanquerna són les que es remarquen i les que es puguin derivar com a servei social de mediació en l'àmbit de **l'adopció internacional**.

2.2. La ICIF Blanquerna

El projecte d'*Institució Col·laboradora d'Integració Familiar* (ICIF) Blanquerna, sorgeix arran de l'interès mutu de col·laboració entre l'Institut Català de l'Acolliment i de l'Adopció (ICAA), del Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya, i la Fundació Blanquerna Assistencial i de Serveis, la finalitat de la qual, tal com consta en els seus estatuts, és aquesta:

Promoure l'educació, la formació, l'assistència i la protecció dels menors i els infants, els joves, els adults i la família, des d'una perspectiva global, integradora i interdisciplinària –en els àmbits educatiu, social i de salut–, mitjançant la prestació directa de serveis tècnics i professionals necessaris –serveis personals o comunitaris– o indirecta, mitjançant l'impuls i la realització de programes de suport, recerca, assessorament i consultoria, així com l'edició, en qualsevol suport, de publicacions en general, estudis i projectes de recerca, que la Fundació podrà dur a terme directament o bé en col·laboració amb altres persones físiques o jurídiques, públiques o privades.

La ICIF Blanquerna s'emmarca en les competències que legalment té l'Administració catalana en matèria de protecció i integració de

la infància i la família i, en el context de la Fundació, es desplega al costat de serveis i unitats que ja tenen una activitat consolidada en la prestació de serveis diversos.

En aquest conjunt, la ICIF inicia la seva activitat l'any 2003 com un més dels projectes que vinculen la institució universitària amb el teixit civil-social, oferint uns serveis professionals específics vinculats a les disciplines de formació de la FPCEE. Parteix de la base triangular que incorpora tres elements o vèrtexs diferencials:

- Una acció professional directa, específica i qualificada.
- Els processos de recerca i reflexió sistemàtica a partir de la mateixa acció.
- L'oferta formativa i d'actualització professional per als col·lectius que treballen en l'àmbit de la infància.

2.2.1- L'activitat d'atenció a les famílies

D'acord amb el que s'estableix que són les funcions que una ICIF porta a terme i d'acord amb les fases del procediment per a la tramitació de l'adopció internacional, es desenvolupen les tasques següents:

- Formació i preparació de les famílies que hagin sol·licitat una adopció.
- Estudi, valoració i elaboració de l'informe psicosocial.
- Seguiment postadoptiu de l'adaptació del menor i de la família.
- Altres que pugui oferir la Fundació Blanquerna o que li siguin encomanades.

Totes elles són dutes a terme pels professionals de l'equip des d'una base interdisciplinària, integradora, global i qualificada, que permet constituir-se en punt de referència per a les famílies en l'exercici de les seves funcions i competències, durant i després del procés d'adopció.

2.2.2- L'equip de professionals

D'acord amb el que ve regulat legislativament en el Decret 127/1997, de 27 de maig, pel qual es modifica el Decret 2/1997, de 7 de gener, d'aprovació del Reglament de protecció dels menors desemparats i de l'adopció, *el procés d'estudi i valoració de la persona o família que s'ofereix*

*per acollir inclourà un mínim de dues entrevistes, de les quals almenys una serà efectuada per un diplomata en treball social i una altra per un psicòleg de l'equip tècnic competent. Així, l'equip de la ICIF Blanquerna estarà format per professionals de la psicologia, del treball social i de la **pedagogia** que participen, amb les aportacions pròpies de la seva disciplina, en el disseny i execució del projecte formatiu, en les entrevistes per a l'elaboració de l'informe psicosocial i en el seguiment postadoptiu que en les seves diferents modalitats es dugui a terme.*

El valor afegit que comporta la incorporació del pedagog o de la pedagoga a l'equip i la seva triangulació amb els altres professionals, es tradueix en un model de treball des del qual es generen, al llarg de tot el procés d'intervenció amb les famílies, espais d'aprenentatge i diàleg, metodologies que permeten el reconeixement de limitacions i recursos, i la dotació d'estratègies i capacitats per a l'adopció i criança d'un infant amb el qual no existeix cap lligam de consanguinitat.

3. Els processos de formació de les famílies adoptives. El rol del pedagog

En sintonia amb els discursos filosòfics i pedagògics actuals i amb els que ja ressonaven fa alguns anys, la necessitat de formació al llarg de tota la vida és una constant tant en els àmbits laborals com socials, i és indispensable per a la millora de les oportunitats de creixement personal. En matèria de família i adopció, aquestes premisses també són vàlides i l'existència d'espais formatius diversos resulta del tot oportuna i convenient.

Qualsevol família, biològica o adoptiva ha de complir amb les funcions de tenir cura, criar, protegir i educar els seus infants per garantir el seu benestar i un desenvolupament òptim. Els pares adoptius exerceixen de pares d'un infant que no ha pogut tenir les seves necessitats cobertes ni per part dels seus progenitors, ni per part de la família extensa, ni per part de les mesures de protecció del seu país, ja que en cap cas no han pogut fer les funcions que els haurien estat naturalment encomanades. Per tant, la maternitat/paternitat adoptiva té unes característiques diferents que comporten una sèrie de funcions i responsabilitats afegides. Han de poder reparar les mancances i el dolor que l'infant porta en ell mateix (Galli i Viero, 2007) i han de ser capaços d'entendre i donar resposta a les necessitats afectives, educatives, de salut i de comprensió de la història viscuda i de les circumstàncies en què s'ha trobat l'infant fins al moment de la seva adopció. Aquest grau d'exigència envers la filiació adoptiva justifica la necessitat d'oferir espais de formació que dotin de recursos els

pares i les mares i també els professionals i agents que, des de les diferents xarxes, es fan presents en l'atenció a aquest grup de població.

Ens centrarem en la formació adreçada a les famílies i podrem parlar de tres moments específics, amb continguts i temporalitat diferents, però que formen part del «recorregut» continuat, coherent i integrat que ens porta a convertir en fill l'infant adoptat. I així és com voldríem que ho percebessin les famílies, amb continuïtat i transicions d'un tipus de formació a una altra, en funció del moment que s'estigui vivint. L'espontaneïtat per a participar en espais de formació no hauria de ser la norma; els professionals hauríem de saber convertir-nos en referents i acompanyants al llarg de tot aquest recorregut i la propedèutica hauria d'emmarcar la nostra intervenció.

3.1. Les tres etapes de la formació

En primer lloc, ens trobem amb la **fase preadoptiva**, que té els objectius explícits de situar els sol·licitants davant del fet adoptiu i de les característiques dels menors que són susceptibles de ser adoptats. Implícitament es pretén el desenvolupament de la necessitat de saber més; cal generar en els interessats la inquietud i les necessitats de formació continuada sobre el tema des d'un primer moment. El treball amb les famílies comença, precisament, en el moment de situar-les davant d'uns professionals desconeguts i demanar-los una actitud flexible i permeable durant la preparació per al projecte que volen iniciar.

Un segon període és el **temps d'espera**, durant el qual la família centra les seves accions en la realització de gestions a l'espera de l'assignació i posterior arribada de l'infant. Aquest és un temps preciós per a dur a terme activitats de formació, contextualitzades com a recolzament i assessorament individual o en grup, que permetin als futurs pares i mares situar-se en el seu rol i apropar-se al «seu» fill o filla. Reduir ansietats i gestionar les emocions i els recursos personals són també finalitats d'aquests espais de formació.

El tercer moment és el període de **postadopció**. L'infant ja és a la llar i es va fent el procés d'adaptació primer; de creixement, d'integració al nou entorn, d'incorporació a l'escola... Els pares han de poder comptar amb professionals i programes que puguin atendre demandes específiques.

El recorregut que porta a l'arribada d'un fill a la llar ha de ser continuat, coherent i integrador, més que no pas sumatiu, parcialitzat o

forçat. Les famílies l'han d'entendre com un procés natural d'ajuda, i les transicions s'han de fer amb l'acompanyament dels professionals, convertits en referents i assessors.

Els trets diferencials que caracteritzen els espais de formació, d'acord amb la realitat familiar, són aquests:

- La formació preadoptiva no és voluntària i és condició prèvia per a poder iniciar el procés de valoració de la idoneïtat.
- El temps d'espera depèn de cada país, i les circumstàncies, desitjos, expectatives... de cada família són diverses. També els seus recursos per a afrontar aquest període amb més o menys serenor.
- L'infant ja forma part de la família i ja no és protegit directament per l'Administració, que té competències en matèria de menors. La decisió de compartir un espai formatiu i participar-hi és lliure i del tot voluntària.

El repte, per als professionals de la pedagogia, és poder arribar a estimular la recerca d'aquesta formació continuada, com a resposta a la necessitat de saber més per a fer un bon exercici de paternitat responsable. El lideratge de la interdisciplinarietat en aquests espais ha de permetre de construir històries d'adopció reeixides i ben fonamentades des del seu origen.

3.2. Metodologies i treball en grup

Sense entrar en detalls ni dissenys concrets, volem deixar constància de les reflexions i propostes que hem treballat en equip, a partir de la pròpia experiència, de la formació i de la recerca encara incipient.

La cura en el disseny de tots els espais de formació esmentats ha de traduir-se en la proposta de continguts i de metodologies adequades a les necessitats i possibilitats de les famílies. La formació s'ha de transformar en espai d'assessorament i orientació, en context d'intercanvi i aprenentatge, on els professionals assumeixen el rol de conductors i doten de protagonisme els pares i mares o els fills.

La formació dels grups pot donar, com a resultat, una gran heterogeneïtat en motivacions, circumstàncies personals i familiars, estudis, nivell socioeconòmic, estils de vida..., i totes aquestes diferències han de ser recollides per a poder articular respostes i oferir recursos també

diversos. En la formació preadoptiva, aquestes diferències s'evidencien durant un període de temps limitat, tot i que es reconeixen, també, una sèrie de premisses –que expliquem a continuació– sobre el que comporta el treball amb persones adultes.

- Cal partir de l'experiència personal de l'adult, com a font de coneixement i recursos, i reconèixer-la.
- Es presenten capacitats encaminades cap a un aprenentatge significatiu i la motivació és un element afavoridor d'aquest aprenentatge.
- Es produeix la transferència dels coneixements adquirits en altres situacions o contextos.
- Les metodologies actives, participatives i de diàleg faciliten les interaccions i intercanvis entre tots els membres del grup.

El rol dels professionals, doncs, des d'aquesta perspectiva, serà de docent i acompanyant, plantejant dubtes, generant debats, reduint ansietats i facilitant la participació en la mesura justa de les possibilitats de cadascú.

Revisant diferents documents d'autors com Agintzari S. Coop. de Iniciativa Social (2006) i Vilaginés (2007), observem que les situacions complexes per a les quals han d'estar preparats i que conformen els grans eixos de la formació, ja que són els que diferencien la filiació biològica de l'adoptiva, són:

- Reparar el dolor, les mancances i els trastorns provocats per la història prèvia de l'infant, per l'abandonament, per la institucionalització...
- Revelar la condició d'adoptat i integrar el concepte de família adoptiva i també el de família biològica o progenitors.
- Crear vincles afectius amb infants de més edat o amb experiències anteriors de pèrdues i dolor.
- Viure la diferència ètnica entre la família adoptiva i l'infant.

4. El rol del pedagog en els processos de valoració

L'adopció, com a mesura de protecció al menor, ha de garantir l'existència d'una família amb motivacions, recursos i competèn-

cies per a fer-se càrrec d'un menor, d'acord amb el que regula la legislació vigent. Així, doncs, els candidats a ser pares adoptius han de reunir una sèrie de requisits per a l'obtenció del certificat d'idoneïtat. Tal com explicàvem en el punt 2, els equips interdisciplinaris de les ICIF són els encarregats de realitzar l'estudi, valoració i preparació de famílies que han sol·licitat l'adopció d'un infant, seguint els criteris establerts en l'article 71 del Decret 127/1997 d'aprovació del Reglament de protecció dels menors desemparats i de l'adopció, publicat en el DOGC del 30 de maig de 1997, i que presentem a continuació:

En relació amb les circumstàncies personals dels sol·licitants:

- Equilibri personal adequat.
- Estabilitat en la relació de parella.
- Salut física i psíquica, que permeti l'atenció al menor.
- Flexibilitat d'actituds i adaptabilitat a la nova situació que planteja l'adopció.
- Motivació per a exercir funcions parentals, que inclogui cobrir les necessitats i mancances d'un menor susceptible d'adopció.
- Motivacions per a l'adopció, compartides en el cas de parella.

En relació amb les circumstàncies familiars i socials: que l'entorn relacional sigui favorable i adequat a la integració del menor adoptat.

En relació amb les circumstàncies socioeconòmiques:

- Situació econòmica que permeti l'atenció al menor.
- Habitatge en condicions adequades.

En relació amb l'aptitud educadora:

- Capacitat de cobrir les necessitats educatives o de desenvolupament d'un menor.
- Que l'entorn familiar pugui donar suport en la tasca educativa.

En relació amb el menor:

- No triar sexe de manera excloent.
- Acceptació de l'herència biològica del menor i acceptació de la història, identitat i cultura del menor, com també respecte.
- Acceptació de la relació del menor amb la seva família biològica, si s'escau.

Cal dir que, per a l'obtenció del certificat d'idoneïtat, els professionals que intervenen en el procés de valoració de les famílies tenen en compte cadascun dels apartats anteriors, amb l'objectiu de determinar si consideren idònia la proposta d'adopció d'aquella família.

Per a determinar la idoneïtat del projecte adoptiu, es duen a terme, en el nostre cas i superant el nombre exigít des del marc legal, un mínim de quatre entrevistes, que s'embarquen atenent a diferents disciplines i en les quals es treballen aspectes diferents. Així, doncs, l'entrevista és l'instrument principal amb què compta el professional per a l'obtenció de la informació.

En la nostra entitat, el pedagog té el seu espai d'entrevista definit en contingut i forma i l'anomenem **l'entrevista educativa**, la qual té una doble finalitat. D'una banda, cal obtenir la informació que ens ha de permetre valorar –conjuntament amb la resta de l'equip– el projecte adoptiu de la família, i de l'altra, a compleix la funció d'assessorament, ja que s'introdueixen elements de reflexió directament relacionats amb el projecte educatiu familiar i es reprenen algunes qüestions que s'havien treballat durant la formació, generant sempre un clima de diàleg entorn del fet adoptiu. La funció d'assessorament, quan el procés està a punt de finalitzar i la família ja ha rebut *feedbacks* sobre la viabilitat o no del projecte adoptiu, permet transformar l'espai d'entrevista en un nou espai d'aprenentatge.

Els objectius de l'entrevista se centren, fonamentalment, en el fet de valorar les aptituds educatives dels sol·licitants en el seu rol de futurs pares adoptius, i ajudar-los a reconèixer els seus propis recursos i limitacions per a anticipar necessitats de canvi i poder prevenir, detectar i abordar qualsevol situació problemàtica.

Els continguts que es treballen en l'entrevista educativa es reflecteixen en els apartats següents:

Trajectòria educativoformativa

- Estils educatius adquirits que puguin influir en el propi projecte educatiu.
- Valoració de la importància de l'educació formal. Idees generals sobre el paper de l'escola en l'educació del nen. Criteris per a l'elecció del centre educatiu.

Aptituds educatives

- Actituds i aptituds educatives.
- Existència d'experiències de criança i experiències educatives personals que poden influir en l'educació del nen o nena adoptat.
- Creences i expectatives en relació amb les dificultats per a educar un nen.
- Actitud davant les dificultats educatives.

Principis educatius

- Actituds i valors predominants.
- Habilitats per a adaptar-se a les noves circumstàncies que provocarà l'adopció.
- Orientacions per a l'etapa postadoptiva.

Habilitats per a enfrontar-se a les dificultats educatives

- Actituds i habilitats adequades per a l'educació d'un nen.
- Actitud positiva per a adquirir i incorporar nous coneixements i actituds.
- Capacitat per a demanar ajut i resoldre problemes.
- Capacitat per a adaptar-se a la nova situació.

Actituds davant l'adopció i comprensió del paper de l'adoptant.

- Expectatives realistes i positives respecte de l'adopció i sobre els canvis familiars que caldrà introduir.
- Disposició a fer la revelació correctament i a parlar de l'adopció.
- Determinar la necessitat de més formació o informació.
- Determinar si possiblement es necessitarà algun suport específic després de l'adopció.
- Pautes i conductes educatives adequades davant les necessitats del nen adoptat.

Acceptació dels antecedents de l'infant

- Acceptació i actitud de respecte vers els antecedents familiars del nen.
- Respecte i comprensió pels seus antecedents personals.
- Acceptació respecte a la recerca dels orígens i comportament adient.
- Acceptació i actitud positiva i respectuosa vers els antecedents culturals i ètnics del nen.

L'aprofundiment en totes aquestes àrees complementa el treball realitzat des de les altres disciplines i permet al professional de la pedagogia situar-se en la quotidianitat de la família, reflexionant alhora entorn de les característiques específiques de la família, com ara la presència de fills biològics, d'altres fills adoptius o de la convivència amb altres persones, com els avis.

5. L'atenció postadoptiva

Les famílies adoptives emprenen el camí de l'adopció amb il·lusió, però també carregats de dubtes, d'interrogants i d'incertesa, ja que la maternitat i paternitat adoptiva té unes característiques específiques i comporta un temps d'adaptació que pot ser més o menys llarg en funció de la capacitat tant de l'infant, com de la família per a adaptar-se a la nova situació. Aquest és el primer moment en què sovint la família sent la necessitat de recórrer a un servei postadoptiu que l'assessori i li doni suport durant el procés. En altres casos, la demanda d'assessorament té lloc amb l'inici de l'escolaritat; hi ha famílies que necessiten orientació sobre com i quan revelar

al fill la condició d'adoptat; d'altres necessiten orientació i suport durant l'adolescència o fins i tot a l'edat adulta. Arran de la detecció d'aquestes necessitats familiars, s'ofereix, des de la FBAS, i es posa en funcionament, al costat de serveis i unitats que ja tenien una activitat consolidada, el servei d'atenció postadoptiva amb la finalitat d'oferir suport professional a les famílies.

Aquest servei compleix les funcions següents:

- Assessorament i orientació per a prevenir possibles dificultats.
- Assessorament, orientació i suport davant les dificultats que es poden presentar durant el període d'adaptació posterior a l'adopció.
- Psicoteràpia individual, familiar o grupal (en el cas que les dificultats d'adaptació inicial es mantinguin durant el temps o en sorgeixin d'altres de noves relacionades o no amb l'adopció).
- Assessorament psicopedagògic.
- Derivació a altres serveis externs, en el cas que es consideri oportú.
- Ser un espai generador de coneixement, sobre el qual poder desenvolupar recerques que ens permetin incrementar els coneixements que ahora permeten millorar la pràctica i la intervenció.

L'any 2005, l'ICA va crear el primer Servei d'Atenció Postadoptiva públic a Catalunya i el presentava com un servei gratuït, conformat per un equip multidisciplinari de professionals en psicologia, pedagogia i treball social, amb experiència en l'àmbit de l'adopció i que ofereix atenció personalitzada. Es posa una atenció especial a les crisis que puguin aparèixer, i es proporcionen eines, pautes i suport per a afavorir el creixement i el benestar d'aquestes famílies. És en aquests moments que es reconeix la funció del pedagog en un espai d'intervenció.

Si fem referència al tipus de serveis que s'ofereixen durant el període postadoptiu, diferents estudis que avaluen les necessitats de les famílies, com el de Berástegui (2005), valoren que els recursos més demanats són grups de suport per a pares, serveis de grups per a nens més grans i contactes amb altres famílies similars, entre altres. Aquests tipus de suports són bàsicament de caràcter preventiu, ja que sovint compleixen amb la funció d'acompanyament o orientació i assessorament. És, des de la

perspectiva de la prevenció i l'orientació, que el pedagog torna a tenir un paper rellevant. Tanmateix, altres autors com Barth i Miller (2000) classifiquen els serveis postadoptius des d'una perspectiva més terapèutica i s'entén, per tant, que les famílies els sol·licitin quan ja ha aparegut el problema, situant-los en un espai més intervencionista i, per tant, orientats cap a la teràpia individual o familiar.

En aquest mateix sentit, les dades presentades per Abella, Benet, Blanxart, Prats i Rossell (2008) revelen la necessitat dels serveis postadoptius i exposen, com a principals motius de consulta, els següents:

- 35 % per dificultats de conducta i de relació entre pares i mares, i fills i filles
- 18 % per dificultats d'adaptació a l'àmbit familiar
- 16 % per dificultats escolars
- 15 % per dificultats en l'abordatge de la revelació i la recerca dels orígens
- 15 % per altres motius.

Així, doncs, la ICIF Blanquerna pretén constituir un punt de referència per a les famílies que permeti donar continuïtat a la relació iniciada i ampliar-la en funció de les necessitats que, en l'exercici de les funcions de maternitat i paternitat, de les relacions amb l'entorn, de conflictes i situacions estressants, de dubtes o dificultats educatives, de presa de decisions... puguin presentar les famílies.

El pedagog és un membre més de l'equip amb responsabilitat sobre el disseny d'espais de formació, i també desenvolupa tasques d'orientació i assessorament que permeten millorar les competències parentals dels pares per tal que desenvolupin amb més seguretat el seu rol educatiu.

L'assessorament a professionals

Sovint, el contacte amb les xarxes de salut, escolars, de serveis socials, de justícia, ens ha permès detectar, sense que hàgim hagut de fer un recull exhaustiu de dades, buits de formació, concepcions errònies i, fins i tot, dificultats o falta d'informació a l'hora d'afrontar la temàtica de l'adopció.

Un dels sectors que conviuen quotidianament amb el fet adoptiu són els centres escolars. L'escola ha de ser entesa com un espai d'acollida i convivència que ha d'estar preparat per a poder atendre la diversitat de l'alumnat, incloent-hi els infants adoptats, i donar-hi resposta. Per aquest motiu cal que l'escola conegui les característiques i les necessitats dels infants adoptats. Diversos autors ja han constatat les mancances formatives dels mestres pel que fa al coneixement de l'adopció. Terradellas (2006) feia referència a l'escassa o nul·la preparació, en la formació inicial i permanent del professorat, sobre adopció i també a l'escassa o nul·la incorporació de recursos i solucions organitzatives a nivell escolar adaptats a les necessitats de l'adopció. En aquest mateix sentit, els primers resultats de l'I+D *La integració familiar y social de los menores adoptados internacionalmente* (Mora, 2010) alerten sobre el fet que, en molts casos, els professionals de l'educació tenen mancances quant al coneixement i comprensió de les necessitats dels nens adoptats no solament durant el període d'adaptació, sinó també al llarg de la seva escolarització.

Cal dir que, en els darrers anys, molts professionals del sector de l'ensenyament han rebut formació sobre el fet adoptiu; així ho posava de manifest un estudi realitzat per Alguacil i Pañellas (2008), els quals constataren que el 51 % dels professors que formaven part de l'estudi havien necessitat formació específica per a atendre millor els menors adoptats, mentre que el 49 % consideraven que no n'havien necessitada. D'entre els que n'havien rebuda, destacaven que els recursos utilitzats per a formar-se eren els següents:

- Formació: cursos, jornades o conferències sobre l'adopció, impartides per especialistes.
- Recursos personals: lectura de llibres relacionats amb l'adopció; recerca d'informació sobre costums i cultura del país d'origen dels infants; reunions de claustre per a compartir idees i recursos, i reunions amb pares per a entendre millor els infants.

Així, doncs, des de l'any 2003, l'equip d'adopcions de la Fundació Blanquerna porta a terme un curs de formació per a professionals de l'àmbit de l'educació, per tal que puguin interpretar correctament els comportaments i les necessitats dels infants adoptats i, conseqüentment, facilitar la integració d'aquests infants a l'entorn escolar. Els objectius d'aquest curs són els següents:

- Conèixer el procediment de l'adopció internacional, com també els serveis especialitzats als quals poden recórrer o derivar els infants en cas de necessitat.
- Prendre consciència de les noves estructures familiars i incorporar, en la dinàmica de l'aula, la diversitat familiar, posant especial èmfasi en les famílies adoptives.
- Conèixer les etapes de desenvolupament dels nens i nenes adoptats i les característiques específiques pròpies de l'etapa preadoptiva: institucionalització; abandó; manca de vincles.
- Tenir informació sobre les etapes d'adaptació de l'infant i sobre aspectes com ara la creació del vincle.
- Vetllar perquè la incorporació a l'escola dels infants adoptats i l'adaptació al context educatiu, es faci tenint en compte les seves necessitats específiques.
- Conèixer les possibles dificultats que poden aparèixer en relació als aprenentatges, relacions, conductes...
- Revelar els orígens, un dret de l'infant. Tenir informació sobre el dret de l'infant a conèixer la seva condició d'adoptat i a buscar la informació sobre els seus orígens.
- Donar importància a la col·laboració família-escola.

Aquesta formació s'ha fet extensiva a professionals d'altres àmbits com ara els serveis socials, la pediatria i l'atenció a menors des de les instàncies judicials.

REFERÈNCIES

Abella, M., Benet, C., Blanxart, N., Prats, D. & Rossell, M. (2008). El servicio de atención postadoptiva en Catalunya. *Anuario de Psicología*, Vol. 38 (n.º 2), 273-281. Facultat de Psicologia: Universitat de Barcelona.

Agintzari, S. (2006). *Guía de postadopción para profesionales de la educación y agentes sociales : claves educativas*. País Vasco: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco.

Alguacil, M. & Pañellas, M. (2008). Estudio sobre las necesidades de soporte y de formación de los maestros que acogen en sus aulas niños y niñas adoptados. En INFAD, *International Journal of Developmental and Educational Psychology*, 1(4), 119-132.

Barth, R. & Miller, J. (2000). Building effective post adoption services what's empirical foundation. *Family relations*, 49(4), 447-456.

Berástegui, A. (2005). *La adaptación familiar en adopción internacional: Una muestra de adoptados mayores de tres años en la Comunidad de Madrid*. Madrid: Consejo económico y social de la comunidad de Madrid.

Equip d'Adopcions de la Fundació Blanquerna Assistencial i de Serveis (2003). *El projecte de la ICIF Blanquerna*. Document de treball intern.

Equip d'Adopcions de la Fundació Blanquerna Assistencial i de Serveis (2007). *Projecte del Servei d'Atenció a la Postadopció*. Document de treball intern.

Galli, J. & Viero, R.F. (2007). *El fracaso en la adopción. Prevención y reparación*. Madrid: Grupo 5 acción y gestión social.

Mora, R. (2010). *Retos inmediatos y de futuro en adopción internacional*. A Newsletter de AFFIN nº 12.

Pilotti, F. (1988). *Manual de procedimientos para la formación de la familia adoptiva*. Montevideo, IIN.

Riera, J. (1998). *Concepto, formación y profesionalización de: el educador social, el trabajador social y el pedagogo social. Un enfoque interdisciplinar e interprofesional*. Valencia: Nau Llibres.

Terradellas, Mª R. (2006). *Como incluir y tratar la diversidad familiar en la formación inicial de maestros y educadores*. I Forum Internacional sobre infancia y familias. "De Phobias y Phobias". Recuperat de www.ciimu.org

Vilaginés, C. (2007). *L'altra cara de l'adopció*. Barcelona: La esfera dels llibres.

Resumen

La adopción internacional ha pasado a ocupar un sitio importante en nuestro contexto social, político y educativo y como pedagogos expertos en este ámbito, queremos reflexionar sobre la importancia de esta figura profesional en los equipos interdisciplinarios que trabajan con las familias y los niños adoptados, al igual que sobre su implicación en las diferentes etapas del proceso de adopción. Para presentar este perfil profesional hacemos un recorrido por las diferentes funciones que desarrollamos, tanto durante el periodo preadoptivo como en el postadoptivo, destacando la formación de familias y profesionales, la participación en el proceso de valoración de los solicitantes de adopción y la intervención en los procesos de orientación y asesoramiento postadoptivo.

Abstract

International adoption has become very significant in our social, political, and educational context, and we, as pedagogues with expertise in this field, want to reflect upon the importance of this professional figure in the interdisciplinary teams that work with families and adopted children, as well as their involvement in the different stages of the adoption process. To present this professional profile, we describe their different functions, both during the pre-adoption period and after the adoption, focusing on family and professional training, their participation in the assessment process of adoption applicants, and their intervention in post-adoption guidance and counselling processes.